

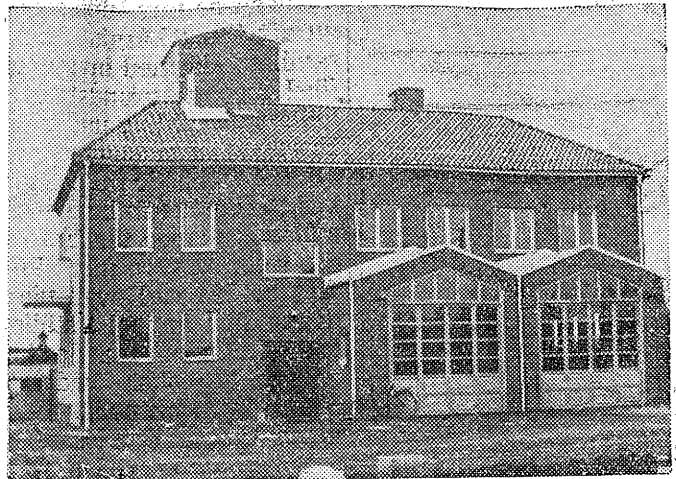
Brandväsendets utveckling under ett halvsekel.

Några plock ur de gamla brandkårsprotokollen.

Ödeshögs municipalsamhälle kan nu glädja sig åt en modern brandstation och andra bekvämligheter, som underlättar det alltid aktuella brandskyddet. I början av samhällets utveckling var det emellertid sämre ställt, och de resurser, som då stodo till buds, voro väl knappt så goda, som nu ute på rena landsbygden — i varje fall var väl riskerna större i samhället, som började bli tätbebyggt och där alltså en eldsvåda kunde få större omfattning. Naturligtvis skyddade man sig så gott sig göra lät, och med tiden fann man det nödvändigt att börja organisera brandförsvaret för att få större skydd. Resultatet återfinnes i protokollet av den 13 juni 1903 och 27 jan. 1904 i form av ett reglemente för brandkåren. Det var försäkrings-tagare i Ödeshög i Östergötlands läns Brandstodsbolag, som vid sammanträde beslutat, att nu skulle det bli skick och ordning på det hela. I detta reglementes första paragraf stadgas följande: "Till brandkåren höra alla inom Ödeshögs by bosatta personer, såväl män som kvinnor, som ej äro av ålder eller sjukdom hindrade, att deltaga i det arbete, som i händelse av eldsolycka kommer att av brandkåren fordras. Och äro alla som tillhöra brandkåren, skyldiga att vid eldsolycka genast infinna sig vid brandstället och vid framkomsten ovillkorligen ställa sig till efferrättelse de befallningar och föreskrifter, som av brand- eller avdelningscheferna dem meddelas, samt försedda med de brandredskap, som de blivit ålagda medföra." Vid samma tillfälle uppgjordes även en byggnadsordning för Ödeshögs by, allt godkänt och gillat vid sammanträde den 18 mars 1904 med fastighetsägare inom Ödeshögs by.

Samhället börjar sköta sig självt.

Ovannämnda protokoll torde vara de första handlingar, som visa, att Ödeshögs samhälle hade egna angelägenheter att värda sig om

Ödeshögs invigningsfärdiga brandstation.

att undersöka vattentillgången i Gatugårdens damm och lämpligheten av att därifrån draga en vattenledning till torget.

Nytt eller begagnat uppfostringsverk efterlyses.

År 1906 var vattenfrågan åter på tapeten. Då beslutades grävningen av en brunn i Bergs trädgård och att, om tillräckligt vatten ej erhöles, draga en vattenledning dit från Södergårdens damm. Vidare beslutades att skyndsamt annonsera efter ett begagnat vattenuppfostringsverk. Om inget sådant stod att uppbringa måste ett ändamålsenligt nytt sådant anskaffas, men det var ingen fara — från Gävle fick man köpa ett begagnat verk för 150 kr., och dess förste chef blev hr Gustaf Isaksson, Klockaregården. Våren därpå avprovades vattenuppfostringsverket med gott resultat. Händelsen är protokollförd och skildrad med all möjlig noggrannhet, vilket tyder på, att brandkårens tekniska nyförvärv ansågs av stor vikt. Så här låter det: "Brandkåren alarmerades med lilla brandsignalen kl. 7 fm. Eld ansågs utbruten i Westerbergs hus. Uppfostringsverket fick order att taga plats vid vattenreservoaren i Bäcks bräd-

ring fanns, ty här var utbrett ett lager av sågspån och kutterhyvelstickor. Dels genom hål på taket, dels genom två fönster samt genom en lucka i taket infördes slangar, och eldhärden besprutades från 5 olika håll, varför densamma snart släcktes. Som torgdag pågick var mycket folk samlat i byn, vilka snart sagt mangrant rusade till brandstället och energiskt deltog i släckningsarbetet. Vattenlangningskedjor utdrögs åt 4 olika håll och voro, ehuru folket var ovant, ganska fort ordnade och riklig vattentillförsel erhöles. Brandkåren, som så att säga utgjorde kärntruppen av de vid brandstället närvarande, uppförde sig över allt beröm, raskt och arbetsamt, samt lyssnade till brandbefällets föreskrifter, varför enhetlighet i arbetet och gott resultat erhöles."

Tredskande samhällsbo åthutats.

Brandmännen fingo sålunda i olika sammanhang gott betyg, men undantag fanns. Vid ett sammanträde år 1905 med brand- och sprutchefen uppdrogs nämligen åt brandcheferna att tillsäga N. N. (namngiven i protokollet) att "därest han ej deltagit i brandkårens övningar och kostnader kom-

Brandkåren fördras. Och äro alla som tillhöra brandkåren, skyldiga att vid ildsolycka genast infinna sig vid brandstället och vid framkomsten ovillkorligen ställa sig till efter rättelse de befallningar och föreskrifter, som av brand- eller avdelningscheferna dem meddelas, samt försedda med de brandredskap, som de blivit ålagda medföra." Vid samma tillfälle uppgjordes även en byggnadsordning för Ödeshögs by, allt godkänt och gillat vid sammanträde den 18 mars 1904 med fastighetsägare inom Ödeshögs by.

Samhället börjar sköta sig självt.

Ovannämnda protokoll torde vara de första handlingar, som visa, att Ödeshögs samhälle hade egna angelägenheter att vårda sig om och som inte voro hela socknens. Det gällde alltså i första hand att skydda "byn" från ildsolyckor, men det gällde också att se till bebyggelsen, dels ifråga om byggnaders belägenhet och dels ifråga om byggnads sättet, som ju även hör samman med brandskyddet. De nämnda protokollen återfinnas i "Ödeshögs Brandkårs protokoll o. räkenskaper" men det hindrade ej att samma bok användes även för byggnadsnämndens sammanträden och för bystämmer. Vid de senare brukade brandkårens räkenskaper granskas och ansvarsfrihet beviljas. Hur brandkårens kassa finansierades framgår av protokoll av den 28 sept. 1907, enligt vilket försäkringshavarna beslöto att i Östergötlands läns gamla bolag för brandkårens behov uttaxera 60 öre för varje försäkrat 1,000 kr. och i alla övriga bolag 30 öre per 1,000 kr. Alla korttidsförsäkringar skulle emellertid vara fria för året. Vid samma tillfälle väckte patron Aug. Salmonson förslag om att uttaxera nödiga medel för underhåll och lyse av Luxlamporna i byn "på samma sätt som nu sköte för brandkårens behov". Vid det sammanträde, som brandkårsreglementet och byggnadsordningen fastställdes, valde även fastighetsägarna en byggnadsnämnd, och ledamöter i densamma blevo hrr A. L. Bäck, Emil Björkman och Aug. Salmonson. Vid nämndens första sammanträde den 6 april 1904 valdes till ordförande kassör Emil Björkman.

Brunnsgrävningar för vattenfrågans ordnande.

Man kan förstå, att ett av brandkårens problem var vattentillgången i samhället, ty utan vatten kunde man naturligtvis ingen-ting uträtta för att släcka eldsvådor. Ödeshög hade ju heller inga större vattensamlingar eller vattendrag i närheten utan måste i

dit från Södergårdens damm. Vidare beslutades att skyndsamt an- nönsera efter ett begagnat vatten- uppfostringsverk. Om inget sådant stod att uppbringa måste ett än- damålsenligt nytt sådant anskaf- fas, men det var ingen fara — från Gävle fick man köpa ett begagnat verk för 150 kr., och dess förste chef blev hr Gustaf Isaksson, Kloc- karegården. Våren därpå avpro- vades vattenuppfostringsverket med gott resultat. Händelsen är protokollförd och skildrad med all möjlig noggrannhet, vilket tyder på, att brandkårens tekniska ny- förvärv ansågs av stor vikt. Så här låter det: "Brandkåren alar- merades med lilla brandsignalen kl. 7 fm. Eld ansågs utbruten i Westerbergs hus. Uppfostringsver- ket fick order att taga plats vid vattenreservoaren i Bäcks bräd- gård, därifrån 250 meter slangar utdrogos genom brädgården över mindre brädstaplar, genom stake- töt, över järnvägsspåren förbi och över vedstaplar upp för backen, en stigning på minst 30 fot. Ehuru så stora svårigheter mötte för så- väl uppfostringsverkets placering som även för slangledningen kom vatten till brandstället jämt 16 min. efter signalen, ett ovanligt gott resultat, beroende på hurtigt och dugligt manskap. Order gavs att flytta uppfostringsverket till Bergs reservoar, emedan eld an- sågs utbruten i fattighuset. 20 min. efter orderns avgivande var vat- tenuppfostringsverket åter i gång, och då terrängen här var mera jämn framfördes så mycket vatten till brandstället, att 4 sprutor (dubbelverkande, c:a 150 liter i minuten vardera) därmed kunde matas. Vattenuppfostringsverket, inköpt från Gävle, avprovades så- ledes i dag första gången, och var provet fullt tillfredsställande."

Farligt eldsvådettillbud 1912 avvärjdes.

Brandkåren sysslade emellertid inte bara med sprutmönstringar, övningar och sammanträden. Ibland var det allvar också. I nov. 1910 omnämnes mera i förbigåen- de en eldsvåda i gjuteriet, vilken resulterade i beslut om inköp av större spruta, men mera utförligt skildras ett farligt eldsvådettillbud i Bäcks snickerifabrik i juli 1912: "Kl. ungefär 11 fm. signalerades med ångsirenen från Bäcks snic- kerifabrik eld utbrutit. Med si- renens ljud blandade sig snart brandkårens eldsignal. Eld hade utbrutit i Bäcks fabrik. Vid första signal skyndade jag (protokollfö- rare även här kassör Emil Björk- man) till brandstället, där redan en spruta vid min ankomst hade infunnit sig, således högst 6 min. efter första signal. Övriga spru-

ka håll och voro, ehuru folket var ovant, ganska fort ordnade och riklig vattentillförsel erhöles. Brandkåren, som så att säga ut- gjorde kärntruppen av de vid brandstället närvarande, uppförde sig över allt beröm, raskt och ar- bettsamt, samt lyssnade till brand- befällets föreskrifter, varför enhet- lighet i arbetet och gott resultat erhöles."

Tredskande samhällsbo åthutats.

Brandmännen fingo sålunda i o- lika sammanhang gott betyg, men undantag fanns. Vid ett samman- träde år 1905 med brand- och sprutchefer uppdrogs nämligen åt brandcheferna att tillsäga N. N. (namngiven i protokollet) att "därest han ej deltager i brandkå- rens övningar och kostnader kom- mer han att anmälas för Bolaget för sin försumlighet härutinnan." Men "N. N." var oförbätterlig. I maj 1910 hölls sprutmönstring och brandövning, varvid en del persö- ner skolkade, allt enligt kassör Björkmans protokoll, som vidare omtalar: "N. N. framkom i ärende till A. L. Bäck före övningens bör- jan. Tillsagd att stanna och delta- ga i övningen avlägsnade han sig likväl och har också mig veterli- gen hittills icke någon gång delta- git i brandkårens övningar, oaktat han för slik förseelse blivit av bo- laget uppsagd men av tillmötesgå- ende fått, mot villkor att deltaga i övningarna, kvarstå." Helt i moll går också en anteckning från sprutmönstringen i juni 1917. Där omnämnes, att kallelsen hörsam- mats mycket dåligt. Vid uppfo- ringsverket fattades manskap, så att pumpning endast i ringa om- fattning kunde företagas, och dess- utom ville inte vattenlangnings- manskapet hjälpa till med vatten- langning. Vid spruta n:r 1 infann sig endast två män och vid spruta n:r 2 endast en man. Sprutan var dessutom sönder. Som en ringa tröst antecknades, att ledningen från Södergårdens damm under- söktes och befanns brukbar.

Vattenverk på tal redan 1912.

Vid bystämma i dec. 1908 disku- terades en skrivelse från brand- stodsbolaget rörande en påtänkt vattenledning från Gatugårdens damm till torget. På grund av för- hållandena ansågs en dylik anord- ning onödigt och i stället fick en kommitté i uppdrag att utreda frå- gan om en vattenledning från sta- tionsområdet till torget. Hur det gick härmed förmäler ej historien, men tydligen var ej vattenförhål- landena i samhället tillfredsstäl- lande. I stället väcktes förslag år 1912 att anordna ett vattenled- ningsverk med vattentillförsel i

skydda "byn" från eldsotvågor, men det gällde också att se till byggelsen, dels ifråga om byggnaders belägenhet och dels ifråga om byggnads sättet, som ju även hör samman med brandskyddet. De nämnda protokollen återfinnas i "Ödeshögs Brandkårs protokoll o. räkenskaper" men det hindrade ej att samma bok användes även för byggnadsnämndens sammanträden och för bystämmor. Vid de senare brukade brandkårens räkenskaper granskas och ansvarsfrihet beviljas. Hur brandkårens kassa finansierades framgår av protokoll av den 28 sept. 1907, enligt vilket försäkringshavarna beslöt att i Östergötlands läns gamla bolag för brandkårens behov uttaxera 60 öre för varje försäkrat 1,000 kr. och i alla övriga bolag 30 öre per 1,000 kr. Alla korttidsförsäkringar skulle emellertid vara fria för året. Vid samma tillfälle väckte patron Aug. Salmonson förslag om att uttaxera nödiga medel för underhåll och lyse av Luxlamporna i byn" på samma sätt som nu sköte för brandkårens behov. Vid det sammanträde, som brandkårsreglementet och byggnadsordningen fastställdes, valde även fastighetsägarna en byggnadsnämnd, och ledamöter i densamma blevo hrr A. L. Bäck, Emil Björkman och Aug. Salmonson. Vid nämndens första sammanträde den 6 april 1904 valdes till ordförande kassör Emil Björkman.

Brunnsgrävningar för vattenfrågans ordnande.

Man kan förstå, att ett av brandkårens problem var vattentillgången i samhället, ty utan vatten kunde man naturligtvis ingenting uträtta för att släcka eldsvådor. Ödeshög hade ju heller inga större vattensamlingar eller vattendrag i närheten utan måste lita till brunnsvatten. En kommitté tillsattes och fick i uppdrag att på lämpligt ställe i närheten av järnvägsstationen gräva en brunn samt

mindre brädstaplar, genom stake-tet, över järnvägsspåren förbi och över vedstaplar upp för backen, en stigning på minst 30 fot. Ehuru så stora svårigheter mötte för såväl uppfodringsverkets placering som även för slangledningen kom vatten till brandstället jämt 16 min. efter signalen, ett ovanligt gott resultat, beroende på hurtigt och dugligt manskap. Order gavs att flytta uppfodringsverket till Bergs reservoar, emedan eld ansågs utbruten i fattighuset. 20 min. efter orderns avgivande var vattenuppfodringsverket åter i gång, och då terrängen här var mera jämn framfördes så mycket vatten till brandstället, att 4 sprutor (dubbelverkande, c:a 150 liter i minuten vardera) därmed kunde matas. Vattenuppfodringsverket, inköpt från Gävle, avprovades således i dag första gången, och var provet fullt tillfredsställande."

Farligt eldsvådettillbud 1912 avvärjdes.

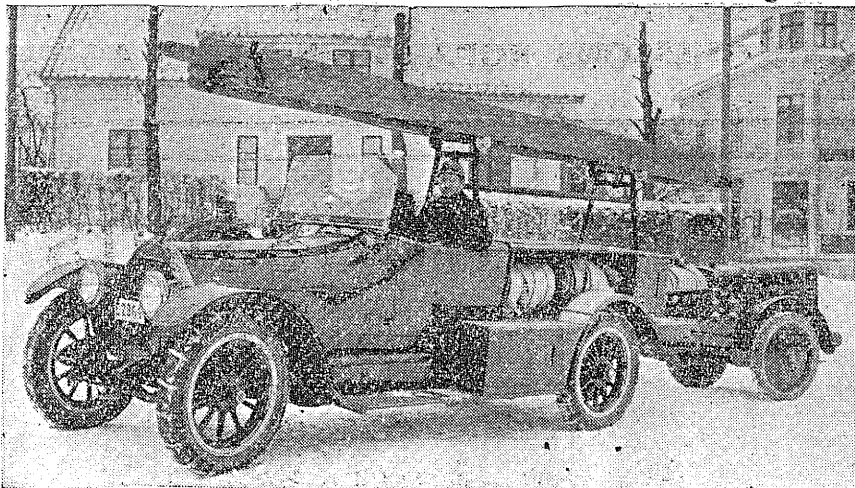
Brandkåren sysslade emellertid inte bara med sprutmönstringar, övningar och sammanträden. Ibland var det allvar också. I nov. 1910 omnämnes mera i förbigående en eldsvåda i gjuteriet, vilken resulterade i beslut om inköp av större spruta, men mera utförligt skildras ett farligt eldsvådettillbud i Bäcks snickerifabrik i juli 1912: "Kl. ungefär 11 fm. signalerades med ångsirenen från Bäcks snickerifabrik eld utbrutit. Med sirenens ljud blandade sig snart brandkårens eldsignal. Eld hade utbrutit i Bäcks fabrik. Vid första signal skyndade jag (protokollförare även här kassör Emil Björkman) till brandstället, där redan en spruta vid min ankomst hade infunnit sig, således högst 6 min. efter första signal. Övriga sprutor och uppfodringsverket anlände också genast därefter och voro på mycket kort tid även de i arbete. Elden hade utbrutit på vinden över snickeriverkstaden, där riklig nä-

Men "N. N." var oforbatterlig. I maj 1910 hölls sprutmönstring och brandövning, varvid en del personer skolkade, allt enligt kassör Björkmans protokoll, som vidare omtalar: "N. N. framkom i ärende till A. L. Bäck före övningens början. Tillsagd att stanna och delta i övningen avlägsnade han sig likväl och har också mig veterligen hittills icke någon gång deltagit i brandkårens övningar, oaktat han för slik förseelse blivit av bolaget uppsagd men av tillmötesgående fått, mot villkor att delta i övningarna, kvarstå." Helt i moll går också en anteckning från sprutmönstringen i juni 1917. Där omnämnes, att kallelsen hörsammats mycket dåligt. Vid uppfodringsverket fattades manskap, så att pumpning endast i ringa omfattning kunde företagas, och dessutom ville inte vattenlangningsmanskapet hjälpa till med vattenlangning. Vid spruta n:r 1 infann sig endast två män och vid spruta n:r 2 endast en man. Sprutan var dessutom sönder. Som en ringa tröst antecknades, att ledningen från Södergårdens damm undersöktes och befanns brukbar.

Vattenverk på tal redan 1912.

Vid bystämma i dec. 1908 diskuterades en skrivelse från brandstodsbolaget rörande en påtänkt vattenledning från Gatugårdens damm till torget. På grund av förhållandena ansågs en dylik anordning onödigt och i stället fick en kommitté i uppdrag att utreda frågan om en vattenledning från stationsområdet till torget. Hur det gick härmed förmåler ej historien, men tydligen var ej vattenförhållandena i samhället tillfredsställande. I stället väcktes förslag år 1912 att anordna ett vattenledningsverk med vattentorn och nödiga rörledningar såväl för brandkårens behov som också för inledning i husen. Men även det kom av sig i portgången. Men alla vet ju, att vattenverket ändå kom till stånd — fast omkring 20 år senare och med vatten direkt från Vättern. Därmed fick samhället sin vattenfråga ordnad på ett tillfredsställande sätt både för fastigheternas och brandkårens behov.

Det gamla uppfodringsverket förvaras nu som ett kuriosum från gångna tider, och blir det nu en eldsvåda i samhället, som ju allt emellanåt har hänt, har brandkåren bara att koppla på slangarna på närmaste vattenpost och låta motorsprutan klara resten. Nu har man dessutom en ny brandbil och en ny och modern brandstation — den gynnsamma utvecklingen av brandväsendet i Ödeshög kunde man gott unnat den gamle nitiske protokollskrivaren och brandchefen Emil Björkman att uppleva.

En bild av den redskapsbil och motor spruta, som anskaffades år 1928 och kostade 800 kr. samt lika mycket för dess iordningställande. Den nya